

Стасюк В. В., доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри морально-психологічного забезпечення
військ НУОУ імені Івана Черняхівського (м. Київ)
Фіногенов Ю. С., кандидат педагогічних наук, професор,
начальник ННЦ фізичної підготовки та спортивно-
оздоровчих технологій НУОУ імені Івана Черняхівського (м. Київ)

РЕФОРМУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ: СУЧАСНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВА

На підставі аналізу керівних документів, джерел літератури щодо реформи Збройних Сил України, організації та методики фізичної підготовки військовослужбовців уточнено передумови реорганізації окремих ланок системи фізичної підготовки військ та сформульовано основні завдання для приведення її у відповідність з вимогами армії, що реформується та змінами на найближчу перспективу.

Ключові слова: Збройні Сили України, реформа, перспектива, вимоги, система фізичної підготовки, психологічна, фізична підготовка.

На основі аналізу керівних документів, джерел наукової літератури, що стосуються реформи Вооруженных Сил Украины (ВСУ), організації та методики фізичної підготовки військовослужбовців, уточнено передумови реорганізації окремих ланок системи фізичної підготовки (ФП) військ та сформульовано основні завдання для приведення її в відповідність з вимогами реформи армії та змінами на найближчу перспективу.

Ключевые слова: Вооруженные Силы Украины, реформа, перспектива, требования, система физической подготовки, психологическая, физическая подготовка.

Актуальність. Україна проводить виважену зовнішню та внутрішню політику у сферах національної безпеки і оборони. Спрямованість цієї політики на рівноправне співробітництво з провідними безпековими організаціями світу, регіональне і двостороннє співробітництво з іноземними державами, насамперед державами – сусідами, забезпечують мир і стабільність на кордонах України [7].

В умовах світових глобалізаційних процесів Україна стоїть перед черговим вибором: або модернізація та радикальна перебудова всього суспільно-політичного життя і отримання можливостей подальшого прогресивного розвитку, або поступовий відхід на периферію світового розвитку. Перед подібним вибором стоять і Збройні Сили України [5].

Радою Національної безпеки і оборони України прийняте рішення про концепцію реформування і розвитку Збройних Сил України на період до 2017 року, метою якої є створення боєздатних, мобільних, якісно підготовлених, всебічно забезпечених, професійних Збройних Сил, здатних швидко реагувати на реальні і потенційні загрози національної безпеки у воєнній сфері, ефективно стримувати та гарантовано ліквідувати (локалізувати, нейтралізувати) збройний конфлікт на ранній стадії його виникнення, не допускаючи переростання в масштабну агресію, та спроможних брати активну участь у міжнародних заходах з підтримання миру і безпеки [6].

Це значно підвищує вимоги до фізичної і психологічної підготовленості

військовослужбовців. Багатовіковий досвід ведення збройної боротьби держав різних соціально-економічних формацій свідчить про те, що фізична підготовка є об'єктивною необхідністю, оскільки завжди була складовою частиною бойового удосконалення військ. Роль її як основного засобу забезпечення фізичної та психологічної готовності в структурі бойової готовності військ, значно зростає в умовах військової реформи внаслідок підвищення вимог до якості озброєння, бойової техніки і людського фактору.

Оскільки існуюча система фізичної підготовки ЗС України лише частково відповідає вимогам реформованої армії [9], актуальним є визначення перспективних напрямів її реорганізації для приведення у відповідність з вимогами сьогодення. Це обумовило актуальність дослідження, метою якого було визначення основних напрямків щодо реорганізації системи фізичної підготовки Збройних Сил України (ЗСУ) для реалізації завдань реформованої армії. Для цього проаналізовано чинники, що обумовили, як спектр, так і напрямки основних змін основних структурних елементів цієї системи.

Результат дослідження. Аналіз джерел літератури та державних документів довів, що з моменту проголошення Незалежності в Україні розпочалося формування основ Збройних Сил (1991-1996 рр.), подальша розбудова вітчизняного війська (1997-2000 рр.), реформування і розвиток української армії (з 2001 року по теперішній час) [4]. Впродовж 1991-1996 років здійснювалася уніфікація військових структур, скорочення

чисельності особового складу, зменшення кількості озброєнь й військової техніки.

Після прийняття “Державної програми реформування та розвитку Збройних Сил України на період до 2005 року” в 1997 року [3], в якій сформульовано конкретні напрямки розбудови Збройних Сил, основна увага зверталася на визначення оптимального складу, структури та чисельності; співвідношення видів, родів військ і спеціальних формувань; раціональний склад, побудову організаційно-штатної структури органів управління, з’єднань і частин; перспективи модернізації існуючих зразків і оснащення військ новими зразками озброєння та військової техніки.

Реформа ЗСУ (на період 2000-2013 рр.) викликала зміну організаційно-штатної структури, скорочення термінів проходження служби військовослужбовцями строкової служби, змішане комплектування особовим складом бойових частин та підрозділів. Зміни в штатній структурі призвели до скорочення низки військових органів, органів управління, появи окремих оперативних командувань. Здійснився перехід до бригадного способу формування, відмова від полкової організаційно-штатної структури.

Перехід від полкової до бригадної структури призвів до збільшення чисельності військових підрозділів та особового складу, посилення бойових завдань заново створених військових органів. При таких нововведеннях залишається незмінною нормативно-правова база функціонування системи фізичної підготовки в бригаді, а також незмінним – посадовий статус фахівця фізичної підготовки. Це потребує перегляду нормативно-правової бази діяльності такого спеціаліста, удосконалення керівних документів з організації діяльності.

Таким чином, зміна організаційно-штатної структури ЗСУ потребує від керівного органу її управління фізичною підготовкою: • зосередження зусиль на відпрацюванні відповідних змін до нормативно-правових документів; • перегляду функціональних обов’язків начальника фізичної підготовки і спорту військової частини; • введення в дію інституту інструкторів з фізичної підготовки (рукопашної підготовки) в частинах постійної бойової готовності, спеціального призначення; • відпрацювання функціональних обов’язків інструктора з фізичної підготовки (рукопашної підготовки).

Значні перетворення в системі фізичної підготовки військовослужбовців мають відбутися в зв’язку з переходом на контрактний спосіб комплектування армії

особовим складом, який заплановано на 2014 рік.

Основні напрямки реформування ЗСУ на перспективу, що наведено у виступі начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України В. М. Замана перед керівництвом Збройних Сил, командирами військових частин, з’єднань, об’єднань, слухачами Національного університету оборони України імені Івана Черняховського, стосуються:

- удосконалення системи управління та перехід на міжвидову організаційно-штатну структуру;
- уточнення функціонального розподілу бойового складу оптимізованої структури та чисельності Збройних Сил України;
- впровадження нових форм і способів застосування військ (сил), підвищення якості підготовки та надання їй міжвидового характеру;
- удосконалення бойової підготовки та мобілізаційної готовності;
- відновлення, модернізація та переоснащення озброєння, військової та бойової техніки;
- завершення переходу до комплектування військовослужбовцями за контрактом [8].

Зважаючи підвищені вимоги військової реформи до ЗСУ, перед командирами військових частин, фахівцями фізичної підготовки стоять важливі завдання з організації бойової підготовки в сучасних умовах та створення на її базі оновленої системи фізичної підготовки, адаптованої до вимог професійних Збройних Сил (професійні армії – це армії, служба в яких є для особового складу основною професією та джерелом заробітку) [1].

З метою забезпечення бойової готовності військ (сил) до виконання конкретного переліку завдань пропонується активізувати процес бойової підготовки військ (сил), яка радикально змінює свої підходи в зв’язку з професіоналізацією Збройних Сил, а саме: відмову від призовного принципу комплектування і переходу на контрактний спосіб комплектування; упорядкування та оптимізацію системи управління військами (силами); скорочення підрозділів забезпечення та створення перспективних сил постійної бойової готовності та резерву; перехід до циклічної форми підготовки військових частин за трьома періодами (базового, інтенсивного та підтримуючого) по шість місяців кожний; введення та поступову апробацію міжвидового принципу підготовки військ (сил) – сухопутний, повітряний, морський компонент, підрозділи забезпечення; впровадження якісно

нового порядку перевірки військ (сил) за рівнями (самооцінка, оцінка 1 та 2 рівнів), введення оцінки готовності до виконання функціональних завдань (функціональні обов'язки військовослужбовця визначають рівень його професійної підготовки); новий розподіл рівнів управління військами (силами) на стратегічний, оперативний і тактичний; перегляд системи оцінки професійності військовослужбовців; якісна зміна змісту контракту на проходження військової служби, а також участь українських військовослужбовців у операціях з підтримки миру і безпеки у світі, участь миротворчого персоналу та миротворчого контингенту у якості штабних офіцерів та військових спостерігачів. Міжнародний тероризм, піратство, транснаціональна організована злочинність і розповсюдження зброї масового ураження, боротьба за сфери впливу, зміна влади в тих чи інших державах, спонукало на участь кораблів Військово-Морських Сил у операціях НАТО по боротьбі з піратством ("Океанський щит"), в антитерористичній операції ("Активні зусилля") [7].

Зміна напрямків реформування Збройних Сил України, підходів до організації бойової підготовки військ (сил) обумовлює необхідність реорганізації системи фізичної підготовки. Вона повинна мати поетапний характер зі своїми активними (основними) та пасивними (додатковими) формами фізичної підготовки, а також обґрунтуваннями часу, що відводиться на ці форми [9].

Потребують змін мета та форми контролю фізичної підготовленості, методи її проведення. Очевидно, що якісних змін набудуть фізичні вправи, які цілком або частково моделюють етапи сучасних бойових дій на військових навчаннях, групові фізичні вправи, що зможуть об'єднувати військовослужбовців навколо виконання бойового завдання.

Потребує змін також організація фізичної підготовки офіцерів на рівнях управління:

- стратегічному рівні (Генеральний штаб, штаби видів Збройних Сил, головний командний центр) у вигляді індивідуального фізичного тренування за оновленим розпорядком дня та програмним забезпеченням цих тренувань;
- оперативному рівні (оперативні командування) у вигляді індивідуального фізичного тренування за оновленим розпорядком дня та програмою виконання фізичних вправ за розділами фізичної підготовки;
- тактичному рівні (батальйон, полк, бригада) у вигляді навчальних занять, різних видів спортивно-масової роботи, тренування в

процесі навчально-бойової діяльності, індивідуального та фізичного тренування.

В зв'язку з введенням нової складової частини бойової, оперативної та підготовки з мобілізаційних питань – індивідуальної підготовки, яка проводиться з метою розкриття і розвитку індивідуальних спроможностей військовослужбовця, зростає роль і місце фізичної підготовки (яка проводиться в активних її формах) у підготовці офіцерських кадрів.

Індивідуальна підготовка військовослужбовців стала складовою частиною бойової та оперативної підготовки. Індивідуальні спроможності військовослужбовця визначаються рівнем його теоретичних знань, практичних навичок і вмінь, психологічних та фізичних якостей, яким він повинен оволодіти для якісного виконання функцій відповідно до займаної посади.

Система індивідуальної підготовки включає предмети навчання, форми та методи. Враховуючи нові рівні управління, на тактичному рівні для рядового, сержантського (старшинського) складу фізична підготовка залишається одним із основних предметів навчання, на оперативному та стратегічному рівнях – переходить у напрямок загальновійськових питань, де у складі воєнно-ідеологічної, вогневої, стрійової підготовки та військових статутів активно впливає на бойову готовність військовослужбовців.

Проблемними питаннями залишаються:

- відпрацювання концепції фізичної підготовки Збройних Сил України;
- відпрацювання стандартів підготовки на трьох рівнях підготовки, де стандарт підготовки – нормативний документ (уніфікований процес), який визначає послідовність досягнення органами військового управління, військовими частинами (підрозділами, кораблями) оперативних (бойових) спроможностей до виконання конкретних завдань та критеріїв їх оцінки;
- створення у кожному оперативному командуванні, командуванні Військово-Морських Сил Збройних Сил України центрів підготовки підрозділів, у тому числі, з фізичної підготовки.

За оновленим розпорядком дня та програмним забезпеченням цих тренувань; оперативному рівні у вигляді індивідуального фізичного тренування за оновленим розпорядком дня та програмою виконання фізичних вправ за розділами фізичної підготовки; тактичному рівні – у вигляді навчальних завдань, різних видів спортивно-масової роботи, тренування в процесі навчально-бойової діяльності, індивідуального фізичного тренування.

**Організація фізичної підготовки на тактичному рівні управління
(батальйон, полк, бригада) у базовому періоді підготовки (варіант)**

№ з/п	Організаційні заходи бойової (фізичної) підготовки	Завдання організаційних заходів
1	Завдання бойової підготовки базового періоду	відновлення готовності до навчального процесу (відновлення озброєння і військової техніки, переміщення та укомплектування особовим складом підрозділів, проведення організаційних заходів), проведення курсової (зборової) підготовки, опанування нових заходів озброєння та військової техніки
2	Завдання фізичної підготовки базового періоду	<ul style="list-style-type: none"> • відновлення фізичної та психологічної готовності військовослужбовців до навчального процесу
3	Планування форм ФП (не більше 2-х форм на добу)	<ul style="list-style-type: none"> • індивідуальна (колективна) ранкова фізична зарядка (30-50 хвилин) – щоденно, крім вихідних та святкових днів (самостійне планування по дням і часу проведення) • спортивно-масова робота – згідно з планом спортивно-масової роботи (військової частини, підрозділу) від 2 до 5 разів на тиждень до однієї години в кінці службового дня • індивідуальне фізичне тренування – за власним планом (3-4 рази на тиждень до 2-х годин)
4	Активні (основні) форми ФП	<ul style="list-style-type: none"> • індивідуальна (колективна) ранкова фізична зарядка (30-50 хвилин) • спортивно-масова робота • індивідуальне фізичне тренування
5	Пасивні (додаткові) форми ФП	інші форми ФП (згідно НФП-2009р.)
6	Співвідношення СФП та ЗФП	СФП = 30% ЗФП = 70%
7	Контроль фізичної підготовленості	<ul style="list-style-type: none"> • самостійна оцінка рівня загальної фізичної підготовленості чи оцінка командиром підрозділу
8	Шкала оцінки фізичної підготовленості	п'ятибальна чи 50-бальна
9	Керівники форм фізичної підготовки	<ul style="list-style-type: none"> • самостійно – індивідуальна ранкова фізична зарядка (30-50 хвилин) • спортивний організатор підрозділу (інструктор з ФП, командир підрозділу, тренер по виду спорту) – різні види спортивно-масової роботи • самостійно (консультації фахівця ФП і С) – індивідуальне фізичне тренування
10	Облік фізичної підготовки	<ul style="list-style-type: none"> • щоденник спортсмена – індивідуальна ранкова фізична зарядка • журнал бойової підготовки (протоколи спортивних змагань та інші) – різні види спортивно-масової роботи • щоденник спортсмена – індивідуальне фізичне тренування
11	Забезпечення форм фізичної підготовки	<ul style="list-style-type: none"> • матеріально-технічне • фінансове • медичне • наукове • методичне • інформаційне <p>а також відповідно до додатку 8 до пункту 2.2. 47 НФП-2009 переліку спортивних споруд і місць для занять фізичною підготовкою</p>
12	Підготовка управлінців, керівників (персоналу) форм фізичної підготовки	<ol style="list-style-type: none"> 1. Стратегічний рівень – інститут державного управління НУОУ ім. І. Черняховського м. Київ 2. Оперативний рівень – інститути оперативно-тактичного рівня навчання НУОУ ім. І. Черняховського 3. Тактичний рівень – університет, академії тактичного рівня навчання м. Львів, м. Харків, м. Севастополь, м. Одеса 4. Тактичний рівень – інструктори ФП м. Одеса

Висновки

1. Основними передумовами реорганізації системи фізичної підготовки ЗСУ є зміни, що відбулися в період формування їх основ, подальшої розбудови вітчизняного війська, реформування та розвитку української армії та призвели до: уніфікації військових структур, удосконалення системи управління і переходу на міжвидову організаційно-штатну структуру; уточнення функціонального розподілу бойового складу оптимізованої структури та чисельності ЗСУ; удосконалення бойової підготовки та мобілізаційної готовності; запровадження заходів з модернізації та переоснащення озброєння, військової і бойової техніки, професіоналізації армії. Це суттєво підвищило вимоги до бойової підготовки, так і її основних складових – фізичної та психологічної підготовки військовослужбовців.

2. Згідно оцінок експертів, чинна система фізичної підготовки ЗСУ не відповідає сучасним вимогам реформованої армії в зв'язку з наявністю застарілих механізмів управління та організації, що не враховує специфіку зміни організаційно-штатної структури органів управління, з'єднань і частин та потребує перегляду нормативно-правової бази діяльності спеціалістів з фізичної підготовки, керівних документів з організації діяльності та вдосконалення системи підготовки кадрів з ФП.

3. Впровадження нових форм і способів застосування військ (сил), підвищення якості

підготовки та надання їй міжвидового характеру, удосконалення бойової підготовки та мобілізаційної готовності, відновлення, модернізації та переоснащення озброєння, військової та бойової техніки, введення нової системи бойової підготовки вимагають узгодження завдань та організації ФП у відповідності зі специфікою бойової підготовки; перегляду структури, спрямованості та сутності підсистеми перевірки та оцінки ФП в напрямку підсилення її діагностуючої та контролюючої функції; забезпечення об'єктивності та інформативності діагностичних педагогічних систем оцінювання рівня фізичної придатності та фізичної готовності військовослужбовців різних видів і родів військ до виконання завдань професійної діяльності.

4. Новий розподіл рівнів управління військами (силами) на стратегічний, оперативний і тактичний обумовлює необхідність суттєвих змін в організації фізичної підготовки офіцерів на рівнях управління: стратегічному рівні у вигляді індивідуального фізичного тренування за оновленим розпорядком дня та програмним забезпеченням цих тренувань; оперативному – у вигляді індивідуального фізичного тренування за оновленим розпорядком дня та програмою виконання фізичних вправ за розділами фізичної підготовки; тактичному рівні - у вигляді навчальних завдань, різних видів спортивно-масової роботи, тренування в процесі навчально-бойової діяльності, індивідуального фізичного тренування.

Література

1. Введенский Б. А. Энциклопедический словарь /Б.А. Введенский// Государственное научное издательство “Большая советская энциклопедия”. М. – 1955. – 33 с.
2. Виступ Міністра оборони України перед особовим складом Одеського гарнізону 10 жовтня 2013 року.
<http://www.mil.gov.ua/index.php?lang=ua&part=news&sub=read&id=30984>
3. Державна програма реформування і розвитку Збройних Сил України на період до 2005 року: указ Президента України від 28.07.2000 р. №927/2000.
4. Лойко О. М. Історична необхідність формування сучасної професійної армії: автореф. дис..канд. наук: 20.02.22. НУ “Львівська політехніка”, – Львів. 2005. – 20 с.
5. Можаровський В. М. Збройні Сили України повинні відповідати сучасним вимогам. / В. М. Можаровський // Військо України – К.: Центральний друкований орган Міністерства оборони України, 2012. – випуск №1-2 (138). С. – 6.
6. Основні напрями реформування і розвитку Збройних Сил України на період до 2017 року: указ Президента № 772/2012 від 29.12.2012/ К. – 2012. С. – 24.
7. Стратегічний оборонний бюлетень України на період до 2015 року. Указ Президента України від 29 грудня 2012 року; 771/2012. С. – 4.
8. Тези виступу НГШ – Головнокомандувача ЗС України в НУОУ ім. І. Черняхівського 2 вересня 2013 року. Тема: “Реформування Збройних Сил та погляди на їх застосування в сучасних умовах та на найближчу перспективу”.

9. Фіногенов Ю. С. Реформування системи фізичної підготовки в Збройних Силах України. /Ю. С. Фіногенов // Науковий часопис – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – випуск 12. – С. 68-72.

*Stasyuk V.V Doctor of Psychology, professor
Finogenov Yu.S. Candidate of Pedagogic sciences, professor*

**PHYSICAL EDUCATION REFORMING IN THE MILITARY FORCES OF UKRAINE:
PRESENT AND FUTURE**

Regarding the results of the analysis of guidelines, scientific references related to the reform of the Armed Forces of Ukraine, the organization and methods of the military physical training, the background of the rearranging of individual components of the system of physical training (PT) of troops have been specified and the main tasks to follow the requirements of the army under restructuring and changes in the nearest future have been defined.

It's been estimated that the main pre-conditions for the physical training reforming are the changes referring to the foundation of the Armed Forces of Ukraine such as the following: further construction of the national forces, reforming and development of the Ukrainian army which led to the unification of military units, improvement of the commanding system and transition to joint staff structure, specifying functional distribution of combat strength of the improved structure and overall strength of the Armed Forces of Ukraine, improved training and mobilization readiness, implementation of measures in upgrading and refurbishment of military equipment, professional development of the army. It significantly increases the professional demands to military personnel, their physical and psychological fitness.

Scholars admit that the current system of physical training in the Armed Forces of Ukraine has significant drawbacks that prevent key issues from effective solving because of the military reform. Mentioned above conditions stipulated the direction and the essence of changes essential in its main links - conceptual frameworks, management and organization.